



Uniwersytet
Pomorski
w Słupsku

Dr hab. Dorota Werbińska, prof. UP
Instytut Filologii, Katedra Filologii Angielskiej
Uniwersytet Pomorski w Słupsku

Recenzja pracy doktorskiej

pt. Wpływ treningu strategicznego na efektywność uczenia się gramatyki języka angielskiego jako obcego u uczniów szkół podstawowych ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

w postępowaniu o nadanie stopnia naukowego doktora w dyscyplinie językoznawstwo mgr Magdalenie Paluch

(sporządzona na podstawie wymagań określonych w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2024, poz. 1571 z późn. zm.)

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska mgr Magdaleny Paluch została napisana pod kierunkiem naukowym prof. UZ dr hab. Joanny Zawodniak w języku angielskim. Jest to praca z dyscypliny językoznawstwo, subdyscypliny językoznawstwo stosowane, z obszaru akwizycji języka. Autorka rozprawy jest również autorką artykułu naukowego w recenzowanym czasopiśmie *Neofilolog* (70 pkt), rozdziału w monografii (20 pkt) i, co wydaje mi się ważne, nauczycielką szkoły podstawowej, która poprzez zastosowanie innowacji pedagogicznej w swojej pracy, uwieńczona napisaniem niniejszej rozprawy doktorskiej,

łączy teorię z praktyką. W recenzji odniosę się do tytułu pracy i jej celu, układu pracy, wykorzystanej w rozprawie bibliografii, zastosowanych metod badawczych, uzyskanych wyników, wymiaru praktycznego pracy, ewentualnych niedociągnięć, oryginalności w realizacji pomysłu, a także zaprezentowanej wiedzy językoznawczej i prognozowanej samodzielności w rozwiązywaniu przyszłych problemów badawczych przez Doktorantkę. Moją recenzję pracy zakończy konkluzja odnośnie do spełnienia wymagań określonych w Ustawie.

Tytuł i cel pracy

Tytuł przedłożonej do recenzji rozprawy nie jest szczególnie oryginalny. Badania dotyczące wpływu treningu strategicznego na efektywność uczenia się języka angielskiego były przeprowadzane zarówno na świecie, jak i w Polsce, także w ramach prac doktorskich (np. niepublikowana rozprawa doktorska Małgorzaty Ekiert (2007) obroniona w Instytucie Filologii Angielskiej Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu). Co jednak zasługuje na uwagę odnośnie do tytułu tej pracy doktorskiej to dwa czynniki. Po pierwsze, tytuł rozprawy doktorskiej mgr Magdaleny Paluch dotyczy stosowania strategii przez uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE), których w polskiej szkole systematycznie przybywa i które to potrzeby ulegają nieustannym zmianom. Z tego powodu należy monitorować efektywność wykorzystania strategii uczenia się w stale zmieniających się kontekstach edukacyjnych. Po drugie, uwaga Autorki jest w rozprawie skupiona na strategiach uczenia się, które mogą być istotne dla rozwoju podsystemu gramatycznego. Można dodać, iż ze względu na obfite korzystanie z platform społecznościowych, gdzie większy nacisk jest kładziony na komunikację aniżeli poprawność, gramatyka sprawia szczególne trudności współczesnym uczniom. Niemniej wszyscy uczniowie w polskich szkołach podstawowych są zobligowani do przystąpienia do egzaminu zewnętrznego z języka obcego, w którym występują zadania związane z podsystemem gramatycznym. Dlatego zastosowanie treningu strategicznego do poprawy nauki gramatyki w odniesieniu do uczniów szkół podstawowych z SPE jest zasadnym tytułem.

Jak wskazuje Autorka w streszczeniu, ogólnym celem pracy jest zbadanie wpływu treningu strategicznego na efekty nauki gramatyki angielskiej, zaś kluczowym celem jest otrzymanie informacji, czy trening strategiczny poprawi biegłość gramatyczną uczniów i, jeśli tak, ustalenie, które strategie uczenia się gramatyki angielskiej wiążą się z szybkimi postępami w nauce. Tutaj także można bezdyskusyjnie przyjąć, iż cel obrany przez Doktorantkę jest istotny w kontekście nauki języka obcego w szkole podstawowej. Jeśli celowe uczenie strategii może przyczynić się do uzyskania poprawy efektów w nauce gramatyki, jest to niezbyty dowód na to, że takie treningi należy stosować systematycznie i standardowo. Podobnie jak tytuł pracy, określenie celu jest właściwe i zachęcające do przeprowadzenia takiego badania.

Układ rozprawy doktorskiej

Praca doktorska mgr Magdaleny Paluch liczy w sumie 256 stron. Rozprawa składa się ze streszczenia w języku angielskim i polskim, spisu treści, wykazu tabel, wykazu rycin, listy załączników, wstępu, pięciu rozdziałów, trzydziestu stron odniesień z wpisami bibliograficznymi, pięciu załączników. Układ rozprawy doktorskiej jest bez zarzutu – wprowadzenie teoretyczne do podejmowanych zagadnień występuje przed badaniem empirycznym, co stanowi solidny fundament koncepcyjny do lepszego zrozumienia zgłębianych w rozprawie zagadnień.

Rozdział pierwszy to udany przegląd kluczowych czynników akwizycji języka z uwzględnieniem uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Autorka krótko opisuje najważniejsze teorie języka, teorie uczenia się języka pierwszego, teorie uczenia się języka drugiego, związek między mózgiem a procesem uczenia się języka oraz przedstawia wybrane różnice indywidualne w procesie akwizycji języka: zmienne poznawcze, osobowość, zmienne afektywne oraz strategie uczenia się języka. Rozdział kończy się omówieniem specjalnych potrzeb edukacyjnych, z których końcowy punkt jest poświęcony dysleksji jako najczęściej występującej potrzebie edukacyjnej charakteryzującej polskich uczniów.

Rozdział pierwszy rozprawy może być potraktowany jako swoisty przegląd tematyki wchodzącej w skład kursu akwizycji języka ze względu na to, jak bogaty materiał jest tutaj zaprezentowany. Z drugiej strony, na proces uczenia się języka obcego wpływa tak wiele czynników, iż trudno zignorować niektóre z nich. Spodziewam się, że Autorka miała problem, które treści związane z nabywaniem języka uwzględnić, a które ominąć. Prawdopodobnie dlatego rozdział pierwszy obejmuje aż 74 strony. Co zasługuje na pochwałę to fakt, iż w prawie każdym podrozdziale występują odniesienia do uczniów z SPE. To sprawia, że jest to praca o takich uczniach i dla takich uczniów.

Rozdział drugi dotyczy roli gramatyki w uczeniu się języka drugiego. Tutaj również udało się zgromadzić wiele istotnych informacji, tym razem dotyczących podsystemu gramatycznego, stanowiącego drugi ważny filar teoretyczny w omawianej rozprawie. Podrozdziały w tej sekcji dotyczą przeglądu metod nauczania języka obcego w ujęciu historycznym, przeglądu taksonomii strategii uczenia się, przeglądu modeli treningów strategicznych skupionych na nauczaniu gramatyki, a także specyfiki realiów polskiej szkoły i możliwości nauczania gramatyki w kontekście zewnętrznego egzaminu ósmoklasisty, podręczników przygotowujących do takiego egzaminu, zaś na koniec, jak w rozdziale pierwszym, odnosząc się do uczniów z SPE.

Rozdział trzeci dotyczy metodologii badawczej. Autorka przedstawia możliwe metody do zastosowania w badaniach strategii uczenia się języków, takie jak kwestionariusze, obserwacje, wywiady, pisanie dziennika, studia przypadków, eksperyment oraz badanie w działaniu. Następnie omawia wybrane badania nad strategiami uczenia się, zaś w trzeciej części rozdziału przedstawia własny projekt badawczy. Wprowadzenie do projektu badawczego, czyli uzasadnienie badania, wybór pytań badawczych, opis kontekstu, uczestników badania, sposobu pozyskania danych i pracy z danymi uważam za właściwe.

Rozdział czwarty jest rozdziałem empirycznym. Autorka opisuje badanie autorskie przeprowadzone w polskiej szkole podstawowej w dwóch klasach siódmych i ósmych. Badanie ma formę eksperymentu. Wykorzystując ankietę „na wejściu”, Autorka bada

strategie uczenia się gramatyki angielskiej stosowane przez uczniów najstarszych klas szkoły podstawowej bez interwencji, wprowadza trening strategiczny w grupach eksperymentalnych w postaci dziesięciu sesji, a następnie porównuje otrzymane wyniki.

Rozdział piąty, ostatni, to dyskusja uzyskanych wyników, w których poszczególne pytania badawcze stanowią kolejne śródrozdziały. Rozdział piąty kończy się omówieniem ograniczeń przeprowadzonego badania, a także podaniem jego możliwych implikacji i wniosków.

Wszystkie rozdziały rozprawy zaczynają się od sekcji wprowadzającej oraz kończą podsumowaniem. Taka redakcja pracy ułatwia jej odbiór, co uznaję za zaletę.

Zastosowane piśmiennictwo

Wykorzystanie istniejących koncepcji teoretycznych to głównie rozdziały pierwszy i drugi. W omówieniu fundamentów teoretycznych dotyczących akwizycji języka i podsystemu gramatycznego Autorka korzysta z dostępnych źródeł. Innymi słowy, zwracając uwagę na to, do jakich źródeł dotarła, można orzec, co przeczytała i co wie. Z zadowoleniem dostrzegłam, że w rozdziale pierwszym, obok standardowych i oczekiwanych w pracy tego typu, Doktorantka uwzględniła nowsze teorie i doniesienia badawcze, np. wpływ Psychologii Pozytywnej, modele pamięci roboczej, teorię Dynamicznych Systemów Złożonych czy badania 'zahartowania' ucznia (*grit*) jako ważnej różnicy indywidualnej w nauce języka obcego. Podobnie, w rozdziale drugim, Doktorantka omówiła rzadziej nagłaśniane dokonania w uczeniu się gramatyki, takie jak pojęcie „grammaring” (Larsen-Freeman 1991; 2001) czy najnowsze taksonomie uczenia się gramatyki, w tym zaproponowane przez polskich badaczy, jak klasyfikacja strategii według Mirosława Pawlaka (2018).

Zastosowane metody badawcze

Jak wspomniałam wyżej, w badaniu jest wykorzystana metoda *eksperymentu*, w którym występują dwie grupy eksperymentalne i dwie grupy kontrolne. Eksperyment jest metodą badawczą zapożyczoną z badań nauk przyrodniczych, w których nacisk położony jest na

wyniki statystyczne. W innym ujęciu, opisane badanie może być potraktowane jako wykorzystanie podejścia *badania w działaniu*, gdyż Doktorantka, chcąc pomóc uczniom z SPE i poprawić ich wyniki z języka angielskiego na egzaminie zewnętrznym, przeprowadza swoisty eksperyment pedagogiczny. W tym celu systematycznie zbiera i analizuje informacje, które potencjalnie mogą zmienić jej nauczycielską praktykę. Opis badania kończy się analizą jakościową, więc można również powiedzieć, że wykorzystanie analizy ilościowej jako pierwszej, której Autorka poświęca więcej uwagi, w porównaniu do zadań przeprowadzonych wśród uczniów w ramach szeregu sesji, to podejście *mieszane* typu *wyjaśniającego* (*explanatory mixed methods approach*) z naciskiem na badanie ilościowe. Zintegrowanie obu paradygmatów (*mixing*) następuje na kilku różnych etapach procesu badawczego, z których najważniejsze to zintegrowanie: 1) podczas pozyskiwania danych (ankiety i obserwacja), 2) podczas rekrutacji uczestników do badania jakościowego spośród uczestników badania ilościowego oraz 3) podczas analizy danych (odwołanie się do liczb, jak również do zniuansowanej interpretacji wyników).

Omówienie wyników badania

Mój pozytywny odbiór powoduje bardzo dobra analiza uzyskanych danych zawarta w rozdziale piątym, wysnuć właściwych wniosków, a także odwoływanie się do wyników innych badań dotyczących badania strategii omówionych w rozdziałach teoretycznych. Cieszę się także, iż Autorka nie ograniczyła się do wyników swojego zasadniczego badania statystycznego, gdyż, jak jej rozprawa dobitnie wykazuje, analiza jakościowa zastosowana do badania środowiska edukacyjnego, dostarcza bardziej szczegółowych danych i, choć może to być dyskusyjne, istotniejszych informacji w celu udzielenia pomocy uczniom z SPE aniżeli dane numeryczne wiodące prym w naukach ścisłych i przyrodniczych.

Praktyczne zastosowanie uzyskanych wyników badania

Można przyjąć, iż rozprawa mgr Magdaleny Paluch jest projektem praktycznym, gdyż wyniki mogą mieć zastosowanie w nauce gramatyki języka obcego w szkołach podstawowych. Z

badania bowiem wynika, że choć wyniki eksperymentu nie wskazują jednoznacznie, że zwrócenie uwagi uczniów na strategię uczenia się ma nieodparty sens, dogłębna analiza jakościowa sugeruje niewątpliwie korzyści. Z badania wynika, że wprowadzanie treningu strategicznego jest zasadne, gdyż uczniowie eksponowani na taką formę nauki częściej i chętniej mogą „monitorować swoje własne użycie gramatyki”, co stanowi jedną ze strategii.

Ciekawym wynikiem badania jest także nieefektywne zastosowanie strategii tłumaczeniowych z użyciem języka ojczystego. Tym samym, wyniki badania mogą stanowić odniesienie do wykorzystywanych przez nauczyciela zadań i ćwiczeń w czasie lekcji, imperatyw do głębszej refleksji nad treściami zawartymi w poszczególnych sekcjach dla autorów podręczników szkolnych, a także punkt odniesienia dla egzaminatorów i ekspertów przygotowujących materiał egzaminacyjny na koniec szkoły podstawowej. Jak słusznie wskazuje Doktorantka (str. 216), nacisk na pasywne i kompensacyjne strategie kosztem aktywnej praktyki uczniów jest nieefektywny dla uczniów z SPE. Co więcej, popularne zastosowanie translacji w klasie języka obcego może wynikać z łatwości jej wykorzystania podczas zajęć i podczas sprawdzania wiadomości uczniów, a nie ze skuteczności samej strategii.

Informacje o ewentualnych nieprawidłowościach

Pomimo mojej pozytywnej opinii o recenzowanej rozprawie doktorskiej, mam kilka uwag. W pierwszym rozdziale, przy omawianiu Psychologii Pozytywnej, zabrakło mi informacji o modelu *EMPATHICS* autorstwa Rebeki Oxford (2016), który powstał właśnie na bazie dokonań akwizycji języka, gdyż model PERMA (wspomniany przez Autorkę) okazał się niewystarczającym w odniesieniu do uczących się języka obcego. Chciałam także dodać, że do końca nie rozumiem dlaczego, pisząc o poczuciu pewności siebie i własnej skuteczności (str. 47), Doktorantka wykorzystuje badania na temat rozterek nauczycieli (np. badanie Song z 2016 r.), a nie na temat problemów uczniów, którym poświęcona jest rozprawa.

Moje zastrzeżenie względem wyboru metod nauczania do omówienia w rozdziale drugim to poświęcenie uwagi metodzie CLL (*Community Language Learning*), która uchodzi za metodę alternatywną, stosowaną w przeszłości w amerykańskich weekendowych szkołach prywatnych w nauczaniu osób dorosłych w małych grupach. Nie widzę związku, dlaczego akurat ta metoda została opisana, choć w praktyce edukacyjnej, zwłaszcza w odniesieniu do szkoły podstawowej, gdzie jest więcej uczniów w jednej klasie, raczej nie jest stosowana. Nie wiem również dlaczego nie ma podrozdziału dotyczącego metody komunikacyjnej (*Communicative Language Teaching* – CLT), mającej swoje umocowania teoretyczne i której elementy są standardowo wykorzystywane w polskich szkołach (np. praca w parach i grupach, ćwiczenia z luką informacyjną, nacisk na komunikację bez odwoływania się do języka ojczystego uczniów). Moim zdaniem, metoda CLT powinna zostać opisana albo obok, albo kosztem metody CLL.

Choć układ rozdziału trzeciego jest do przyjęcia, osobiście wolałabym, aby rozdział trzeci dotyczył wyłącznie przeglądu badań na temat strategii uczenia się, a więc tego, co już wiemy na temat strategii wraz z wyszczególnieniem badań nad strategiami uczenia się podsystemu gramatycznego i metod, w których zostały takie studia przeprowadzane. Tym samym, informacja o projekcie badawczym, uczestnikach i narzędziach pozyskiwania danych byłaby bardziej uporządkowana, gdyby została przeniesiona do kolejnego rozdziału. Wówczas cały rozdział trzeci mógłby być teoretycznym rozdziałem w całości poświęconym zagadnieniu strategii, a nie rozdziałem, co ma miejsce teraz, łączącym badania innych z badaniem Doktorantki. Choć nie upieram się, że mam tutaj rację, zastanawiam się, co kryło się za takim wyborem kolejności treści.

Ponieważ w wielu miejscach pracy Autorka odwołuje się do egzaminu ósmoklasisty, podczas którego sprawdzana jest kompetencja gramatyczna uczniów, żałuję, że w sekcji „Implikacje pedagogiczne” na stronie 216 ten wątek nie został rozwinięty. Czy, w świetle wyników badania, powinno się zmodyfikować formę sprawdzania gramatyki? Jeśli tak, jakie zadania sprawdzające znajomość struktur gramatycznych można byłoby tutaj

zapropnować, a jakie, być może, pominąć? Czy indywidualizacja nauczania może przekładać się na indywidualizację sprawdzania wiedzy? Te i inne pytania to potencjalnie wciąż istotne problemy, z którymi boryka się polska szkoła.

W tekście rozprawy zauważyłam drobne uchybienia techniczne, do których należą błędy interpunkcyjne (brak kropek na końcu zdania: np. s.20, s.207, s.212; dwukropki: s.11, s.146), stosowanie znaku typograficznego *et* w zdaniu zamiast spójnika *and* w zdaniach oznajmujących (np. s.132, s.209, s.215), niepotrzebne stosowanie wielkiej litery (np. s.24 w słowie *Second*, s. 205 w słowie *Students*), błędów literowych (np. s.7, s.27), usterek wynikających z ominięcia przyimka (np. brak przyimka *by* na s.15), podwójny zapis słowa (np. s. 35), błąd w zapisie nazwiska *Griffiths* (s. 57). Są to jednak usterki nie wpływające na wartość pracy, ale należy je poprawić, gdyby rozprawa miała ukazać się w formie monografii.

Rozprawa jako oryginalne rozwiązanie problemu naukowego

Na podstawie wyników analizy jakościowej, z przekonaniem mogę stwierdzić, że przedłożona do recenzji rozprawa doktorska udziela pozytywnej odpowiedzi na pytanie, czy trening strategiczny ma znaczenie w przypadku nauki gramatyki uczniów najstarszych klas szkół podstawowych w Polsce. Chciałabym w tym miejscu dodać, że w planowanej nowej Podstawie Programowej (PP) 2026, temat strategii, będący wyznacznikiem sprawczości ucznia, co stanowi wyróżnik tej Podstawy, jest podawany w efektach uczenia się. Tym samym, zniuansowana analiza jakościowa przeprowadzona przez Autorkę współbrzmi z założeniami ekspertów pracujących nad zmianami w PP dla przedmiotu język angielski w szkole podstawowej.

Rozprawa jako zaprezentowanie wiedzy Doktorantki w dyscyplinie językoznawstwo

Pragnę zaznaczyć, że rozprawa mgr Magdaleny Paluch jest dobrym odzwierciedleniem jej wiedzy w dyscyplinie językoznawstwo, a konkretnie językoznawstwo stosowane. Na to wskazuje prezentacja, dobór i układ treści w rozdziałach teoretycznych, jak również przeprowadzone badanie mieszane z naciskiem na ilościowe badanie wyjaśniające. Można

zatem napisać, że Autorka pracy ma dobre rozeznanie w tematyce będącej przedmiotem dysertacji, co jest niezwykle cenne, gdyż pozwala recenzentowi lepiej zrozumieć decyzje badawcze podejmowane przez nią w tego typu opracowaniu. Ponadto, opisując swoje badanie Autorka demonstruje, iż potrafi właściwie prowadzić badania mieszane, także z uwzględnieniem różnych instrumentów badawczych. Innymi słowy, część empiryczna pracy dobitnie ukazuje gotowość Doktorantki do samodzielnego prowadzenia badań w przyszłości.

Konkluzja recenzji

Ze względu na liczne walory przedstawionej do recenzji rozprawy doktorskiej, niewątpliwie przeważające nad jej nielicznymi niedociągnięciami, z pełnym przekonaniem stwierdzam, że praca doktorska mgr Magdaleny Paluch spełnia wymagania określone w Ustawie i może stanowić podstawę do ubiegania się przez jej Autorkę o nadanie stopnia naukowego doktora w dyscyplinie *językoznawstwo*. Dlatego **wnoszę o dopuszczenie mgr Magdaleny Paluch do dalszych etapów postępowania.**

Słupsk, 30.01.2026

Dorota Werbińska